

ПРАВЕДАН И НЕПРАВЕДАН РАТ: СЛУЧАЈ УКРАЈИНЕ

Резиме

Рат као друштвена појава обележио је историју човечанства, стога се често с правом каже да је историја цивилизаце заправо историја ратовања. Рат и ратовање мењали су своју улогу, своје циљеве средства, и прошао је пут од вештине или чак уметности како је о њему писао Сун Цу, преко Макијавелија који је прагматизам промовисао као главну карактеристику онога што ће назвати уметност владања и ратовања, до Клаузевицовог схватања које је посебно актуелно данас и који, спаја рат са политиком. Самим тим разлог за ратовање сада не налазимо нити у ресурсима, нити у стварању заједнице, већ или у самом рату или у недостатку политичких решења. Иако у први план увек падају оружане операције, јер то и јесте оно што га обележава, рат има и читав низ других димензија - правну, психолошку, социолошку, социјалну, економску, културолошку, и друге. Стога се о њему може говорити из разних углова, као што се, с друге стране, могу идентификовати и разне врсте ратова, и то не само у чисто војном смислу. Рат (Специјална операција) у Украјини изазива различите тумачења. За једне је реч о праведној и неопходној интервенцији за друге је реч о нелегалном и неправедном оружаном нападу Русије на суверену државу. Овај рад има намеру да учини осврт на различита схватања праведног и неправедног рата, и да то примени на случају Украјина.

Кључне речи: праведан и неправедан рат, врсте ратова, Украјина, Русија.

УВОД - РАТ КАО ДРУШТВЕНА ПОЈАВА

„Зло чинити од зла се бранећи, ту злочинства нема никаквога“

Петар Петровић

Његош, Лажни цар Шћепан мали

Рат као друштвена појава обележио је историју човечанства, стога се често каже да је историја цивилизације заправо историја ратовања. Безмало целокупна историја човечанства исписана је крвавим и суровим сукобима, па се са правом може посумњати да је људски род у својој историји имао бар један дан без сукоба. Како пише Владета

⁷³ profapetar@gmail.com

Јеротић, „човек зна за ратове од како зна са себе као човека и као представника људског рода“ (Јеротић, 2002: 282). Може се констатовати да је рат једна од најужаснијих, најдраматичнијих, али и најсложенијих друштвених појава. Имајући у виду ужасе које производи, Еразмо сматра да рат „више приличи дивљим зверима него људима“ (Еразмо, 2000). Мада у први план увек падају оружане операције, јер то и јесте оно што га обележава, рат има и читав низ других димензија - правну, психолошку, социолошку, социјалну, економску, културолошку и друге. Стога се о њему може говорити из разних углова, као што се, с друге стране, могу идентификовати и разне врсте ратова, и то не само у чисто војном смислу. Када рат крене он захвата све слојеве друштва. Имајући у виду ову чињеницу, Мајкл Волзер суштински дочарава ову бит свеобухватности рата, када парафразира чувену мисао Троцког – „можда вас не занима рат, али он се занима за вас“ (Волзер, 2010: 64). Ратовање је још од давнина третирано као вештина или чак уметност. Сун Цу је писао о умећу ратовања. Макијавели је прагматизам промовисао као главну карактеристику онога што ће назвати уметност владања. Много касније, Клаузевиц, спаја рат са политиком, самим тим разлог за ратовање сада не налазимо нити у ресурсима, нити у стварању заједнице, већ или у самом рату или у недостатку политичких решења.

Први забележени рат био је око 2700. године пре наше ере у Месопотамији, између Сумера и Елама, данашња територија Ирака. Најкраћи рат у историји трајао је четрдесетак минута, а догодио се 27. августа 1896. године између Велике Британије и источноафричког острвског султаната Занзибар. С друге стране, има више ратова који би могли да се сврстају у најдуготрајније, као што је Стогодишњи рат између Енглеске и Француске, који је трајао од 1337. до 1453. Када је реч о жртвама, Први светски рат и данас носи ореол крвавог ратног сукоба чији су симболи митраљеви, бојни отрови. Други светски рат је такозвани тотални рат који мобилише све постојеће људске и привредне потенцијале. То је рат супротстављених идеологија, праћен геноцидом и масовним ратним злочинима. Историја српске државе такође је обележена ратовима. Колико важно место у историји модерне српске државе заузимају ратови видљиво је из анализе академика Љубодрага Димића, *Историја српске државности*. У тој анализи је записано да је у два века модерне српске државе, од 1804. до 2004. године, било 12 ратова, мноштво буна и устанака, неколико грађанских ратова, више геноцида, четири економске блокаде, неколико окупација, 15 великих дипломатских криза, више револуција и диктатура и неколико егзодуса (Димић, 2004). Полазећи од различитих критеријума, према мишљењу Гроздића у књизи *Православље и рат* постоје десетак различитих класификација ратова: међународни и грађански; конвенционални и неконвенционални. По величини и броју учесника у њима можемо их поделити на: локалне, регионалне и светске ратове. По карактеру: агресорске и одбрамбене (ослободилачке). По стратегији на: офанзивне и дефанзивне ратове. По другим карактеристикама на: ограничене ратове, ратове са ограниченим циљем и тотални рат.

Постоје поделе на: праведне и неправедне ратове, копнене, поморске, ваздушне као и космички рат. По посебности можемо их класификовати у: верски и етнички; хладни, специјални као и царински и економски. (Гроздић, 2001: 12). У оквиру неконвенционалних ратова Гроздић издваја: герилски, асиметрични, еколошки и АБХ рат. У оквиру специјалног рата: психолошки, медијски и информациони рат, и тако даље (Исто: 13).

ДЕФИНИЦИЈА РАТА

Феномен рата један је од већих изазова у анализи друштва с могућим многим одговорима. Неоспорно је, да о овако значајној друштвеној појави, постоје бројна тумачења и објашњења. Од Хераклитовог да је „отац свију и цар свију“, до данас вероватно најцитираније дефиниције рата, која је највише у употреби, она Клаузевицева, која каже да рат није ништа друго него „наставак политике другим средствима“, односно: „Рат није ништа друго до државна политика продужена другим средствима“ (Клаузевиц, 1951: 35). Оксфордски речник дефинише рат као „стање оружаног сукоба између држава или различитих група унутар државе“ (Oxford dictionary, доступно на: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/war>). Порука француског филозофа Андре Гликсмана у делу *Говор рата* гласи: „Рат нема смисла, али има функцију“ (1991:109). Бирајући међу многобројним дефиницијама које су плодови дуге историје ратовања како у свету тако и на нашим просторима, Гроздић рат најопштије дефинише кроз међународно право као „оружани сукоб држава у циљу постизања политичке надмоћности, средствима која предвиђа међународно право“ (Гроздић, 2019: 17). У теорији међународног права сусрећу се, међутим, и многе друге дефиниције, као што је на пример, ова: „Рат је положај једне нације која тражи да силом постигне оно што сматра својим правом“ (Валтер), или, „Рат представља скуп принудних мера помоћу којих свака ратујућа страна покушава да другу потчини својој вољи“ (Исто).

У настојању да да одговор на питање *Шта је рат?* у истоименој књизи, норвешки аутор Osterud сматра да је међународна стручна лексика „у великој мери сагласна у томе да је рат насилни конфликт између више учесника, често између држава и, углавном, вођен ради остваривања политичких циљева. Стручњаци су сагласни у томе да је рат тешко ограничити само на насилне феномене и да правни и политички интереси могу бити одлучујући за дефиницију масовног конфликта као рата“ (Osterud, 2016: 18). Исти аутор такође тврди да се током времена, са новим друштвеним околностима појам о рату променио. „Када говоримо о насилном обрачуна племенских група у првобитној заједници, употребљавамо ријеч рат, док би се обрачун одговарајућег обима у нашем дијелу свијета данас називао другачије. Тако гледано рат је, без сумње, камелеон, како је то теоретичар рата Carl von Clausewitz рекао; рат се прилагођава различитим друштвеним односима и отвара се променљивим социјалним увјетима“ (Исто).

Рат, академик Љубомир Тадић, дефинише на следећи начин: „Рат се једноставно може одредити као најжешћи облик сукоба међу политичким заједницама (од племена до модерних држава) са циљем или да се уништи непријатељска страна или да се присили да прихвати диктиране услове мира“ (Тадић, 1999:118).

За објашњење теме којом се бавимо у овом раду посебно је важно и православно схватање рата. Кључна дилема у вези са ратом у хришћанско-православној традицији која се поставља гласи: да ли је човеку хришћанину, који тежи моралном савршенству, допуштено да се злу супротставља, када је то неизбежно, и физичком силом? Да ли је хришћански супротставити се злу физичком силом када више нису делотворни молитва, разговор, апеловање, уверавање и друго? Основна идеја у вези са ратом која произлази из Старог завета јесте да Бог управља ратом и миром. Извор рата је првородни грех. Први рат на земљи је рат Каина против Авела, што је последица греха њихових родитеља и њих лично, а затим се настављају сви ратови у историји. Ако „изабрани народ“ не живи по Божјим законима уколико не поштује и не држи се завета, „Бог на њега може допустити и рат“. Све у вези са ратом је у Божјим рукама. Уколико „изабрани народ“ верно служи Богу, имаће мир. Према библијском схватању, рат почиње по Божјој вољи и по њој „изабрани народ“ побеђује или губи у рату. Уз Његову помоћ неупоредиво јачи противник може се уништити. „Када отидеш на војску на непријатеља својега и видиш коње и кола и народ већи од себе, немој се уплашити од њих, јер је с тобом Господ Бог твој, који те је извео из земље Мисирске“ (5 Мој 20, 1). За разлику од Запада, у православљу доминира схватање да је рат нужно зло. Критеријум према коме можемо оценити када је рат праведан, а када неправедан у православљу је одсуство злобе, које уопште не претпоставља одсуство праведног гнева јер постоји веома велика, суштинска, разлика између злобе и праведног гнева. Други услов, или, тачније, друга страна истог овог принципа – то је љубав, која се на социјалном плану изражава првенствено у праведности и некористољубљу. Једно од битних обележја по којима се може судити о праведности, односно неправедности оних који ратују јесте начин на који се води рат, као и однос према заробљеницима и цивилном становништву непријатеља, пре свега према деци, женама, старијим људима. Чак се и приликом одбране од агресије у исти мах могу чинити свакојака зла те због тога по свом духовном и моралном стању не бити изнад нивоа самог освајача. Рат мора да се води уз праведни гнев, а не са злоробом, похлепом, похотом (1. Јн. 2. 16). Најисправније мишљење о рату – да ли је то подвиг или, напротив, разбојништво – могуће је дати једино ако се буде полазило од анализе моралног стања оних који ратују: „Не радуј се смрти човековој, иако је тај и био најзлонамернији према теби. Памти да ћемо сви умрети“ (Сир. 8, 8). Код хришћана се хумани однос према рањеницима и заробљеницима темељи на речима апостола Павла: “Ако је дакле гладан непријатељ твој, нахрани га; ако је жедан, напој га; јер чинећи то угљевље огњено скупљаш на главу његову. Не дај се злу надвладати, него надвладај зло добром” (Рим. 12, 20-21).

Објашњавајући православно схватања рата Гроздић истиче да у православљу постоје неколико трајних садржаја, којима се оправдавају само строго одбрамбени и ослободилачки ратови, уз инсистирање да примена насиља буде лимитирана степеном нужности, а понашање у њима оријентисано веома строгим системом јасно дефинисаних вредности. У том смислу истиче да се одбрамбени и ослободилачки ратови заснивају на следећим битним вредностима: „рат и ратна насиља јесу последње средство које следи тек када су исцрпена сва друга средства одвраћања од рата (савет, молба, указивање, упозорење, протест, разумна понуда праведних договора и друго); разлози и циљеви рата морају да буду праведни, сагласни са Божјом правдом; рат се може водити само за одбрану части и слободе народа, земље и за одбрану вере („за крст часни и слободу злану”); рат мора да буде отаџбински и витешки; рат мора да буде народни; рат не сме да буде ради уништења било ког народа или вере, и не сме да буде пљачкашки и уперен против достојанства човека“ (Гроздић, 2019: 210). Према томе може се закључити да побројане вредности у суштини забрањују сувишно насиље, мучење, масовно уништавање, силовање, геноцидно понашање, уништавање материјалних услова за живљење и тд.⁷⁴ Овакво схватање има изузетно велику моралну и инструменталну вредност. Моралну, јер постојећи систем вредности не дозвољава да се ни у најжешћој борби и највећим страхотама изгуби људскост и почине нечасна и безбожна дела. Инструменталну, јер уверење о праведности борбе и часном понашању јача борбе ну способност ратника, спречава расипање енергије и обезоружава непријатеља. У оквиру датог схватања и система вредности ратни злочини су искључени.

Значајан и велики допринос идији супростављања злу силом дао је Иван Иљин у свом делу *О супростављању злу силом*. Питање борбе против зла основно је морално питање сваког човека сматра Иљин. „Ако човек сматра да у овом свету нема вредности које су достојне одбране, онда се он из света повлачи и не подиже мач; ко је одбацио свет, одбацио је и мач (мада не мора да важи обратно). Ко користи добра овог света, тај треба и да га брани. Људи који су се одрекли овоземаљског блага Бога ради и отишли у монаштво, свет прихватају кроз крст, на себи својствен начин – ни они га не поричу нихилистички, попут толстојеваца, него га молитвено преображавају” (Иљин, 2012: 542). На Христовом путу човек прихвата свет, али не и зло у свету, он ће се борити против зла и бити спреман да страда у тој борби. Иљин у свом раду тврди да је утопија да се злочинац може преобратити личним примером, то је маштарија јер се злочинац мора

⁷⁴ Чини се да ћемо тешко наћи бољи пример православног виђења допуштености рата од клирика у српској историји, који су узимали активно учешће у оружаним сукобима. Само неки од примера су „Данило II, у одбрани Хиландара од Каталонаца, Свети Петар Цетињски, супротстављајући се Турцима, поп Лука Лазаревић, у Првом српском устанку, поп, касније војвода, Момчило Ђујић“ (Grozdić, 2013: 95).

Такође, хришћанство је канонизовало много војсковође и ратнике, сврставши их тако у ред светаца. У својој књизи Свети ратници Борислав Д. Гроздић обрађује чак 182 житија хришћанских „маченосаца“ – ратника који канонизовани. Шире у: Гроздић, 2013.

лично преобратити а за то није довољан утицај туђег добра. Зато се и прибегавало сили “мачу”. “Постајем крив и неправедан, и морам бити свестан тога. Оно што ћу урадити са мачем у руци не приписујем Богу – мач користим ЈА, и ЈА прихватам последице и одговорност” (Исто: 543). На основно питање да ли је у духовном смислу допуштено супротстављати се злу и физичком принудом и спречавањем, присиљавањем, односно праведном силом Иљин одговара позитивно, уколико је задовољено пет основних услова (Исто: 60-68): Први, ако је реч о стварном злу, а не о нечму што је налик на зло (слабост, заблуда, омашка, случајност, болест), односно ако постоји зла људска воља, јаросна, агресивна, безбожна, бестидна, која се манифестује као спољашња сила. Ако се излива у спољашњем деловању и не зауставља ни пред каквим средствима; Други, ако постоји стварна перцепција зла; оно се мора најпре уочити, сагледати његово спољашње делање и прозрети последња, скривена његова злба. Треба ли или не треба физички спречавати злочинца, за то је компетентан само онај ко је сагледао и осетио реално зло, искусио га, али се њиме није заразио, примио га, али га није прихватио. Многи људи, унапред стрепећи од неопходности и физичког супротстављања злу, окрећу се од њега као да га не виде; Трећи, постојање истинске љубави према добру у души онога који пита и решава о супротстављању злу. Према томе, само уочавање разлике између добра и зла није довољно, јер ако се та разлика и уочи, може се према њој остати равнодушан. Дакле, да би се злу супротставило потребно је осећати истинску љубав према добру које је угрожено; Четврти, постојање воље за деловање; осим живе љубави, потребна је и решеност за деловање, и то не само у границама сопствене личности него и на душевно-духовни живот и душевно-телесну делатност других људи. Жив и здрав дух не може да не учествује на страни добра; он не може да не воли, да не решава, да се не напреже, помажући добро а спречавајући зло; Пети, кад се покаже да осталим средствима и начинима није могуће одвратити другог човека од злочинијења; кад се осети да је физичко деловање неопходно и, практично, једино право средство у датим околностима, то јест да човеку преостају само две могућности: или попустљиво неделање или физичко супротстављање, ограничавање воље злотвора. Према томе можемо закључити да Иљин оправдава физичку силу и уколико постоји истинско зло, а не неки привид зла; ако је то зло несудииво уочено; затим, ако су љубав и воља у души онога који се злу супротставља и, најзад, уколико је потребно његово практично спречавање. Тада је не само допуштено, већ и неопходно спречавати зло физичким присиљавањем.

И наш познати духовник и теолог владика Николај је доста труда уложио у објашњењу у којим случајевима је неопходно супротставити се злу и када је рат праведан. Пишући *Национализам Светог Саве*, посебно у делу Народна држава, владика Николај Велимировић успоставља јасну и оштру разлику између империје, с једне стране, и праве народне државе, с друге стране: „Не иде народна држава докле мач може ићи, него мач сме ићи само до граница једне народне држа-

ве, то јест отаџбине. Ако се дозволи да се држава простре докле мач може досегнути, онда држава престаје бити народна, престаје бити отаџбином и постаје империјом. У том случају држава добија територијално али губи морално; добија у материјалним димензијама али губи у интензивности духовне и моралне снаге; јер постаје мешавином крви, језика и расположења а таква мешавина производи страх, немир, себичност, грабеж, и осећање сталне несигурности“ (Велимировић, 2014: 305–318).

ПРАВЕДАН И НЕПРАВЕДАН РАТ

Рат као један од најсложенијих друштвених феномена представља и вечито философско питање. Осим што је компликована социјална, рат је и сложена морална појава, па као такав предмет је етике, прецизније етика рата, једне од дисциплина примењене етике, која има задатак да најпре идентификује проблеме у вези са ратом као моралне проблеме а затим понуди одговоре на њих, односно укаже, колико је то могуће, које је исправно понашања човека и друштва у целини према рату и у току рата. Савремени филозофи, како истичу Дулић и Ромчевић у својој књизи *Етика рата и мира*, темеље своје идеје о праведности рата на основу онога којој етичкој теорији су склони, и онеме шта сматрају кључним у проблематици моралности рата, па тако: „Walzer (1977) своју елаборацију заснива на теорији права; Childress је (1986) заснива на теорији *prima facie* дужности; Stanley Hoffmann (1981), Jean Bethke Elshtain (2003) и Brian Lepard (2002) на деонтолошкој етици; John Rawls (1999) на равнотежи између деонтологије и консеквенцијализма; Larry May (2007) на етици врлине; James Page (2008) на етици бриге; Martin Ceadel (1987) на утилитаристичкој етици; Marry Kaldor (2007) на концепту људске безбедности као алтернативе теорији праведног рата; док други аутори то чине на неотомистичкој теорији природног закона“ (Дулић, Ромчевић, 2010: 55). У савременим условима, у помућеном систему вредности, где се зло промовише као добро, лаж као истина... етика рата непрестано се суочава са новим и све тежим моралним изазовима⁷⁵. Питањем праведног рата бавили се бројни теоретичари од страних аутора посебно је значајан Волзнер и његово дело *Праведни и неправедни ратови*. Од домаћих аутора поред Јована Бабића, ту су и Владета Јеротић, Илија Кајтез, Драган Станар и други.

Најпре, доктрина праведног рата заснива се на филозофском постулату да постоје виши, универзални принципи и објективне вредности чије се утемељење налази у природи ствари, Божијој промисли или људском разуму. С друге стране, класично међународно право заснива се на принципу суверенитета који по дефиницији не познаје више принципе и на позитивистичкој теорији која право од-

⁷⁵ Нелегално и ничим оправдано бомбардовање СР Југославије, и то забрањеним касетним бомбама и посебно бомбама са осиромашеним уранијумом, од стране Запада представљено је као „хуманитарна интервенција“ и које ли ироније названа *Милосрдни анђео*.

ваја од политике, морала или филозофије. Значајно запажање са којим се слажемо износи Јован Бабић који сматра да теорија праведног рата настаје када као продукт хришћанства, „у тренутку када је политика ‘окретања другог образа’ била замењена политиком обезбеђивања новозадобијене моћи“ (Бабић, 2004). Дакле, у хришћани се дошли од позиције у којој „ономе ко их удара у образ нуде и други“ (Јеванђеље по Луки, 6:29) и у којој је „прихватљивије бити убијен него убити до позиције у којој црква проглашава убијање у оквиру крсташких похода не само дозвољеним него и пожељно. Допринос разумевању, посебно би рекли моралне дилеме, у којим условима је рат праведан а када то није дао је Волзер својим делом *Праведни и неправедни ратови*. Класична теорија праведног рата састоји се из два одвојена дела – Jus ad Bellum, који поставља критеријуме помоћу којих се процењује оправданост неког рата; и Jus in Bello дела који се бави питањима моралности у рату, тј. анализира сам процес ратовања и понашање у рату. Волзер тврди да само на овај начин, користећи два одвојена сета критеријума можемо правилно анализирати, јер се „рат увек просуђује два пута, прво с обзиром на разлоге које државе имају за борбу; друго, с обзиром на средства која користе“ (Volzer, 2100: 55). Он сматра да је управо овај дуализам два дела теорије оно „што је најпроблематичније у моралној стварности рата“. Jus ante Bellum, који испитује моралност током периода пре самог рата, односно током активне припреме рата; и Jus post Bellum, део теорије који анализира период после завршетка рата.

Доктрина праведног рата заснива се на шест основних критеријума:⁷⁶ 1. Праведан разлог/повод. Овај критеријум је најважнији међу елементима доктрине праведног рата. Дакле, мора бити реч о довољно јаком разлогу да се започне рат; 2. Праведна намера: рат се мора водити да би се дата неправда исправила и постигао мир. Не сме се искористити за постизање било ког другог циља; 3. Последње средство: рат никад не може бити оправдан ако је циљ могао да се постигне на други начин. Рат мора представљати последње средство; 4. Легитиман орган власти: Овај услов је посебно био важан у ранијем периоду у циљу сузбијања приватних ратова. Данас он подразумева пре свега да буде одобрен од стране легитимног међународног органа пре свега Савета безбедности; 5. Пропорционалност: резултат рата не сме бити гори од саме неправде. Другим речима, ако рат направи већу штету од постојећег стања пре рата, његова оправданост је доведена у питање; 6. Могућност успеха: Као логичан след претходног услова, рат мора имати одређене шансе на успех иначе га је бесмислено (неоправдано) покретати јер се на несрећу (неправду) додаје несрећа (неправда) (Mellon, 2000: 295-299).

⁷⁶ О томе је посебно писао Christian Mellon, у више својих радова између осталог и у “Guerre juste”, in: Thierry de Montbrial, Jean Klein (dir.), Dictionnaire de stratégie, Paris, P.U.F., 2000, p. 295-299.

УКРАЈИНА И УКРАЈИНСКИ НАРОД?

Питање са којим крећемо гласи да ли се историјски може оправдати постојање украјинског народа, слично као што би могли проширити и на питање, постојања македонског, црногорског па и хрватског народа.⁷⁷ Најпре, „Украјинско питање“, како је констатовао Александар Огородников, није једноставно, јер је потребно и иде у прилог свим непријатељима Русије. Са геополитичке тачке гледишта, држава Украјина је „тројански коњ“, ако не за распарчавање Русије, а оно за њено максимално слабљење и одскачна даска снага НАТО-а у случају прелаза политике Запада у агресивнију фазу (Огородников, 2014: 11). Врло је значајно запажење Зорана Милошевића, који се детаљно бави „украјинским питањем“⁷⁸ и који износи тезу да до 2014. године „украјинским питањем“ су се користиле САД, Велика Британија, Европска унија, Ватикан и НАТО, али од те године на геополитичку позорницу ступа нови „играч“ са вишеструким (помало недефинисаним) ликом – Хазари – Јевреји и Израел. Заправо, активација Израела и Хазара има дубљи геополитички разлог⁷⁹. Наиме, догађаји на „арапској дуги“, укључујући Либију, Египат и Сирију показали су се повезаним са догађајима у Украјини – тј. планом стварања „Нове Велике Хазарије“, која би се простирала од Суецког канала до Прибалтика и контролисала све нафтоводе, гасоводе и транспортне путеве „новог

⁷⁷ Не улазећи у ширу расправу око историјских основа постојања хрватског народа, јер ово није тема овог рада, али зато што је паралела очигледна, читаоце упућујемо на Грујићев рад Српска насеља по северу Хрватске до 1578. године и посебно на рад хрватског историчара Горана Шарића, који у свом личном ставу објављеном у Гласу јавности, 23.08. 2023. иноси став како су настале хрватска, словенска и муслиманска нација. У тексту између осталог каже: „На развалинама своје државе Срби су другим јужним Славенима саградили њихове. На српским жртвама изграђене су темељи кућа других балканских Славена. Границе Словеније, Хрватске, Босне, Македоније су донде, докле је стигла српска војска. Тачно тамо рђе је стала српска чизма. Српски опанак. И ни метар више“ (<https://www.glas-javnosti.rs/vesti/licni-stav/tekst-hrvatskog-istoricara>).

⁷⁸ Посебно је значајно дело: Милошевић, 2008.

⁷⁹ За дубље разумевање настанка украјинске државе и улоге Хазара у том пројекту посебно је важан рад руског историчара Вјачеслава Мањагина Хазари у руској Историји, где он детаљно описује како су Хазари стварали Украјину, како је године 965. кнез Свјатослав Игорјевић срушио је Хазарски каганат — огромну државу, упоредиву по размерама са европским делом савремене Русије. На југу, Хазарија је укључивала цео Северни Кавказ од Дагестана до Таманског полуострва, Северни Крим и Прицрноморје; на западу — леву обалу Украјине (Кијевску и Черњиговску област) и део савремене Белорусије (Витебску област). На северу, у зону утицаја каната улазиле су земље по Дону, Оки и Волги (до Каме), а на истоку — заволшке степе између Урала и Каспија. Лав Гумиљов почетак хазарске историје смешта у 557. годину, када су се ујединила два народа: седелачки Хазари, који су обитавали у долини Терека, и скитачки Туркути, који су заузели степе у троуглу Северни Кавказ-Волга-Дон. Посебно је важан податак који објашњава да је 1991. године настао документ који је разорио изнутра Совјетски Савез. Ради тога су се политичари, који су стајали на челу највећих совјетских република — РСФСР, Украјине, Белорусије и Казахстан — тајно, као завереници, окупили у неприступачној Бјеловешкој гори. Због чега управо ту? Вјачеслав Мањгин: Операција „Бела Кућа“: Хазари у руској историји <https://sloven.org.rs/srb/?p=352>

великог пута свиле“ који иде из Азије у Европу, а то је значило да се мора деловати у Украјини. У хазарским медијима од обојене револуције у Кијеву 2014. године траје кампања за заузимање „Ерец Украјине“ (земље Израела) (Милошевић, 2019: 98).

Из ових али и других анализа може се закључити да је стварање Украјине и украјинског народа геополитички пројекат у функцији сукоба са Русима и Русијом. Посебно је то очигледно након обојене револуције 2014. године када су власт у Кијеву освојили Хабадовци, тј. Хазари, и када су ојачали позиције у Вашингтону. Наиме, када су на власт у Сједињеним Америчким Државама дошли Бил Клинтон и Алберт Гор, Хабад је ојачао своје позиције, јер је потпредседник ове државе био припадник ове религиозне организације Хазара. Поред тога, припадници Хабада су добили важна места у бројним министарствима и државним институцијама, а преузели су и органе Врховног суда у Сједињеним Америчким Државама, којима и данас доминирају. Поред тога, успели су да свог човека, Алана Гринспена, поставе за председника Федералног резервног система, створеног 1913. године, и који има право на самостално штампање долара. Другим речима, дошли су до неограничене количине новца. „Јавност није упозната са чињеницом“ тврди Зоран Милошевић, „да је 21. и 22. фебруара 2014. године, у Украјини, уз непосредно финансирање локалних „јеврејских“ олигарха и Сједињених Америчких Држава, и уз учешће више од 300 бораца и инструктора израелских специјалних јединица позваних у Украјину лично од главног рабина Кијева, извршендржавни преврат којим је са власти свргнут легални председник и његова влада, Виктор Јанукович (Исто: 100-101).

Не постоји дилема, историја, наравно она права, „учитељица живота“ је то несумњиво потврдила, да када је однос Запада према Русији, да је Запад Русију сматрао цивилизацијским непријатељем. То су се временом уверили и бројни руски интелектуалци који су најпре били одушевени западом да би касније променили став. У тексту *Запад Русију сматра цивилизацијским непријатељем* (2022) Леонид Решетњиков директор Руског института за стратешка истраживања, износи изванредан преглед историје односа Аустроугарске, Пољске, Римокатоличке цркве и Царске Русије као и СССР-а на подручју Украјине доказујући непрестану руску присутност на овом подручју. Он темељно објашњава да руско-украјинско питање уопште није ни постојало пре 120 година. Та земља се звала Малорусија односно Јужне руске земље. Није било никакве Украјине, није било никаквих Украјинаца, то нигде није записано, ниједан документ то не потврђује, не постоји уопште нигде реч Украјинац. То су били Руси са јужног дела руских земаља. Они су након монголско-татарског напада потпали под Пољску, под Жеч посполиту — Пољско-литванску државу је потпао значајни део територије, велики део тих земаља је био изложен нападима кримских Татара, тамо су се стално дизали устанци од стране руских људи, они су себе управо тако и називали „руски људи“ и на крају је један од устанака под вођством Богдана Хмиљицког успео, тако да је ослобођен део данашње централне Украјине. Када је

дошло до уједињавања те Малорусије, руских земаља, други део је остао под влашћу Пољске, потом је велики део тих земаља потпао под Аустроугарску. То је она територија коју ми сада називамо Западна Украјина — Лавов, Ровењ, Тернопољ, Ивано-Франковск, Луцк. То су те територије које су потпале под Аустроугарску, односно под Пољску и под Аустроугарску. Тако да су оне биле под притиском ове две државе и тада је кренуло и етничког али верско чишћење путем католичења. Да би се нанео удар Русији, у Аустроугарској се зачала идеја „украјинства“.⁸⁰ Негде у другој половини 19. века, крајем 19. века Аустроугари су почели да развијају теорију о постојању посебне украјинске нације. Промовисали су идеју, међу становништвом да „Ви нисте Руси, ви сте Украјинци“. Тамо је било доста отпора, били су формиран концентracиони логори, у те концентracионе логоре су слали све оне који су тврдили и инсистирали на томе да су Руси. Тамо је погинуло много људи, посебно почетком 20. века. Њих су стално прогонили и упорно промовисали ту идеју „украјинства“. Потом су ту идеју, наставили бољшевици.⁸¹ Они, комунисти, практично раде све у корист украјинских националиста, али као обрнуто. Они стварају Украјинску републику, а то је 1918. година. Они дакле формирају Украјинску совјетску републику, а да та република не би изгледала патуљасто и смешно, односно немоћно и слабо, они, а тачније Лењин, јер је то била његова иницијатива, припаја овој републици чисто руске земље, а то су Донбас, Луганск. Почетком 20. века у Централној Украјини, такозваној, исконској Украјини, скоро 80-85 процената становништва себе сматра Русима⁸². Таком ће бољшевици формирати нову националност. Према томе јасно је да Украјина као таква у историји никада није постојала. Није постојао такав народ. Вештачки су је створили бољшевици и зачетник тога је био управо Лењин, а наставио је на томе да ради Стаљин, па Хрушчов. Запад је наставио даље да развија ту идеју и да од Украјине прави Анти-Русију.

КА ЗАКЉУЧКУ: ПРАВЕДАН И НЕПРАВЕДАН РАТ - СЛУЧАЈ УКРАЈИНА

Имајући у виду оно што је предходно речено о рату, посебно о праведном и неправедном рату, а такође и став да „идеални типови“ о којима говори Вебер, могу постојати само у теорији у пракси је то немогуће, сматрамо да је тешко дати јединствену оцену о рату у Украјини. Готово је немогуће на питање да ли је тај рат праведан или не дати одговор са да или не. Покушај трагања за објективним одговором, ако је уопште могућ, упућује нас на примену оних шест критеријума праведности на овом случају. Најпре, да ли је постојао праведан повод и довољно јак раз-

⁸⁰ Опет можемо јасно видети паралелу. Исто онако како је својевремено настала идеја „македонства“, па затим не тако давно идеја „црногорства“, ето тако се зачала и ова идеја.

⁸¹ Опет потуна иста паралела са комунистима у Југославији, који су вештачки створили и македонску и црногорску и бошњачку нацију.

⁸² Готово идентичан број црногораца је себе сматрало Србима.

лог да се започне рат? Када је реч о томе да ли је постојала постојала праведна намера да би се дата неправда исправила и постигао мир, свакако да би одговор био позитиван. Уместо да на основу Минског споразума гради мир, режим у Кијеву, уз свесрдну помоћ и наговор запада, га је искористио како би се припремио за оружану акцију против проруских устаника у Доњецку и Луганску. Колективни Запад, пре свега САД су у том периоду украјинске снаге наоружавали и обучавали како би што ефикасније спровели нову „Олују“ на истоку Украјине, док су Москва, Доњецк и Луганск безуспешно позивали на преговоре и спровођење онога што је већ договорено. Такође, треба имати у виду и биолошке лабораторије на тлу Украјине које су радиле на производњу биолошког оружја против руског народа. Да ли је интервенција била последње средство након што су си други начини да се мир постигне исцрпљени? Русија која је деценијама настојала да избегне сукоб, склапала споразуме и са НАТОМ, о неширењу на Исток, и са Украјином, такође је имала пред собом слику етничког чишћења српског народа у Хрватској 1995. Међутим док Србија (или њено руководство) тада нису имали снаге (или воље) да се супротставе „Олуји“ и потпуном етничком чишћењу Срба из Хрватске, Русија је то могла и није чекали да „Олуја“ почне, него су извршили превентивни удар како би спречили страдање руског народа у Доњецку и Луганску. Када је реч о томе да ли је рат одобрио легитиман орган власти, пре свега Савет безбедности јасно је да је одговор негативан. Наравно, он није ни могао да буде одобрен у Савету безбедности имајући у виду супростављене интересе који у том телу постоје. Имајући у виду у којој мери Русија у овој операцији настоји да заштити цивилно становиштво, колико избегава бомбардовање цивилних објеката, иако је то врло сложено, јасно је и да по овом критеријуму (пропорционалност) специјална операција се може сматрати оправданом. И на крају када је реч о могућности успеха сви показатељи указују да овај рат има велике шансе на успех којим би се несреће и неправде које су предходно учињене исправиле. Такође, и ако погледамо православне критеријуме према коме можемо оценити када је рат праведан, а када неправедан видимо да и у овом случају не постоји злоба, не постоји мржња према народу који живи у Украјини (Малорусији), већ да се Русија на све могуће начине уздржава од примене прекомерне силе. Приметан је осећај љубави према људима који тамо живе, јер се сматрају део истог народа. Гнев је усмерен према Западу који немосрдно гура овај народ у сукоб. Дакле, можемо закључити, мада још једном наглашавамо да је свакако готово немогуће дати јасан, јединствен одговор, да када се анализирају ових шест критеријума као услови праведног рата, пет се може, у највећој мери, сматрати испуњеним, а само један (легитимност) не. Према, томе можемо закључити да је ова Специјална операција коју је започела Русија савим оправдана, и да се она може сврстати у категорију превентивних ратова⁸³

⁸³ превентиван и пре-емптиван, који је посебно популаран у XXI веку, посебно након терористичких напада 11. септембра и промене америчке доктрине свечешће се говори о преемптиван рату. Наравно разлика између превенције и преемпције често је ‘замућена’, као што је и хуманитарна интервенција врло често злоупотребљена. Волзер преемпцију објашњава као рефлекс, као „дизање руку у одбрану у последњем

који је Русија нужно морала да покрене у циљу заштите руског народа.

На самом крају овог огледа, коју поуку и поруку можемо, посматрајући ствари са „српског становишта“ (Црњански) извући из овог рата (Специјалне операције)? Уз сво жаљење за невино страдале, сматрамо да је ово што се дешава велика шанса и за нас Србе. Обновом угледа и моћи Русије, носиоца и заштитника православне цивилизације, и Србији се отвара могућност избора. Управо се и слобода огледа у могућности избора између различитих алтернатива. Најопасније и најпогубније, како за самог човека, тако и цео народ, јесте када стоји пред путем који нема алтернативу. И Бог је човеку дао могућност слободе избора, избора између два пута. Добро је да пред нама стоји данас та могућност и да имамо алтернативу да изаберемо, док не буде касно, којим путем да кренемо даље у будућност. На нама је да размислимо који је то пут добра, а који пут зла и пропасти. Ком идеалу човека тежимо: оном који је победио на Евровизији 2014, а који Запад промовише, или православном човеку? Православље је, на срећу, поред осталог и вера наде или, ако хоћемо, и вера у наду: остаје нада да ће српски народ схватити који је прави пут, пре него што буде прекасно. Нека нам као путоказ, али и упозорење буду речи блаженопочившег Патријарха Павла: „Понижавати нас може свако, али понизити нас не може нико осим нас самих.“

ЛИТЕРАТУРА

- Велимировић, Н. „Национализам Светог Саве“. У Епископ Николај, *Сабрана дела Епископа Николаја у XIII књига*, књига IX, Шабац: Манастир Светог Николаја 2014.
- Volzer, M. *Pravedni i nepravедni ratovi*. Београд: Službeni glasnik, 2010.
- Гликсман, А. *Говор рата*. Београд: ВИНЦ, 1991.
- Гроздић, Д. *Православље и рат*. Београд: Војска, 2001.
- Гроздић, Б. *Немањићи и православно предање о рату и ратовању*. Београд: Патријаршијски управни одбор, 2019.
- Гроздић, Б. *Свети ратници*. Београд: Медија Центар Одбрана, 2013.
- Димић, Љ. *Историја српске државности*. Београд: Филозофски факултет, 2004.
- Дулић Д. Рочевећ, Б. *Етика рата и мира – хрестоматија*. Београд: Факултет безбедности, 2010.
- Клаузевиц, К. *О рату*. Београд: Војна библиотека, 1951.
- Clausewitz, C. *On War*. Princeton: Princeton University Press, 1976.
- Јеротић, В. „Рат и православље“. У Драган Симеуновић, *Теорија политике*, ридер, I део, Београд: Удружење наука и друштво, 2002.
- Иљин, И. *О супротстављању злу силом*. Београд: НИЦ Војска, 2001.

- Милошевић, З. „Русија, Украјина и нова Хазарија: Геополитички аспект“. *Политичка ревија* 1, 59 (2019) (XXX): 97-127.
- Милошевић, З. *Од Малоруса до Украјинаца, прилог проучавању промене културног и националног идентитета Малоруса*. Источно Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, 2008.
- Mellon, C. “*Guerre juste*”. In *Thierry de Montbrial, Jean Klein (dir.), Dictionnaire de stratégie*, 295-9. Paris, P.U.F., 2000.
- Osterud, O. *Šta je rat*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu-Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2016.
- Огородников, А. „Да ли је тако једноставно ’украјинско питање’?“. У *Украјинско питање данас*, приредио Зоран Милошевић. Шабац Центар академске речи, 2014.
- Ротердамски. Е. *Похвала лудости*. Београд: Култура, 1995.
- Станар, Д. *Праведан рат - између апологије и обуздавања рата*. Београд: ДОБРОТОЉУБЉЕ, 2019.
- Тадић, Јб. *Наука о политици*. Београд: Рад, 1988.

Интернет извори

- Бабић, Ј. (2007). Теорија праведног рата и морални статус неизвесности његовог исхода. Доступно на: <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/teorija-pravednog-rata-i-moralni-status-neizvesnosti-njegovog-ishoda.html?alphabet=1>.
- Горан Шарић, Лични став, Глас јавности, 23.08. 2023. Доступно на: <https://www.glas-javnosti.rs/vesti/licni-stav/tekst-hrvatskog-istoricara>.
- Мањагин, В. (2014). Операција „Бела кућа“: Хазари у руској историји. Доступно на: <https://sloven.org.rs/srb/?p=352>.
- Леонид Решетњиков, Л. (2022). Запад Русију сматра цивилизацијским непријатељем. Доступно на: <https://sloven.org.rs/srb/?p=23470>.
- Oxford dictionary, доступно на: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/war>.

JUST AND UNJUST WAR: THE CASE OF UKRAINE

Summary

War as a social phenomenon has marked the history of mankind, therefore it is often rightly said that the history of civilization is actually the history of warfare. War and warfare changed its role, its goals and means, and it went from skill or even art as Sun Tzu wrote about it, then Machiavelli who promoted pragmatism as the main characteristic of what he would call the art of government and warfare, to Clausewitz's understanding which is particularly relevant today and which combines war with politics. Therefore, the reason for war is

not found in resources, nor in the creation of a community, but either in the war itself or in the lack of political solutions. Although armed operations always come to the fore, because that is what marks it, war also has a whole series of other dimensions - legal, psychological, sociological, social, economic, cultural, and others. Therefore, it can be discussed from various angles, just as, on the other hand, various types of wars can be identified, and not only in a purely military sense. The war (special operation) in Ukraine causes different interpretations. For some it is a just and necessary intervention, for others it is an illegal and unjust armed attack by Russia on a sovereign state. This paper intends to review the different understandings of just and unjust war, and to apply it to the case of Ukraine.

Key words: Just, unjust war, types of wars, Ukraine, Russia